

Öncesi ve Sonrasıyla 29 Mart Yerel Seçimleri

Ayşen UYSAL

Dokuz Eylül Ün. İİBF Kamu Yönetimi Bl.

2009 yerel seçimlerinin belki de en çarpıcı sonucu “yerel dinamiklerin” önemine yeniden dikkat çekmesi oldu. “Yerel”i bertaraf eden merkezi anlayışa bazı kentlerde seçmen oylarıyla tepki gösterdi. Merkezin “yerel”e rağmen belirlediği adayların seçimlerde başarı kaydedemediği örneklerin sayısı azımsanamayacak kadar çok. Aday belirleme sürecinin incelenmesi ve seçim sonuçlarının dikkatli bir okuması yerel dinamiklerin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, 29 Mart yerel seçimlerinin öncesine ve sonrasına bakmak gerekir.

1. Seçimler öncesi: Aday belirleme süreçleri

Türkiye’de aday belirleme süreçlerini incelemek neden önemlidir?

- i. Parti içi demokrasinin olmadığını göstermesi açısından,
- ii. Seçimlerin giderek daha fazla iç mücadele biçimini alması, kişisel husumetleri artırması, dolayısıyla partilerin yüzlerini seçmene dönmekten çok kendi içlerine kapanmasını göstermesi bakımından,
- iii. Partiler arası geçişkenliğe, yani siyasetin giderek bireysel çıkar eksenli yapıldığına işaret etmesi açısından,
- iv. Siyaset- para ilişkisini, yani ekonomik refah düzeyi iyi olanların aday olma şansının yüksek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Siyasal parti yöneticilerinin toplumsal özellikleri yerel yapılanmalara yani özel etkileşim alanlarına göre belirlenir, der Frédéric Sawicki¹. Benzer bir tespiti seçimlerde partilerin gösterdikleri adaylar için de söylemek mümkün. Bir il ya da seçim çevresindeki aday o çevrenin yerel ve özel

etkileşim alanlarına göre belirlenir. Ancak bu adayların belirlenme süreçlerini anlamamız için yeterli değildir. Çünkü siyasal partiler, aynı zamanda “bir güçler ve mücadeleler alanıdır”². Bu güçler ve mücadeleler alanında, söz konusu mücadeleler ve güçler çatışmasının sonucunda partilerin taşra örgüt yönetimleri biçimlenir. Seçim dönemlerinde adayların belirlenmesi de aslında adı geçen yönetimlerin yapısından bağımsız değildir. Bu değerlendirmeden adayların tamamen partinin taşra teşkilatı tarafından belirlendiği sonucunu kesinlikle çıkarmamak gerekir. Aksine partilerin adayları “ön seçim” ile değil, “merkez ataması” ile belirlenmektedir. Bu yöntemin uygulanması iki düzeyli bir güç mücadelesini gün yüzüne çıkarır. Bir yanda partinin merkezdeki güç mücadelelerinin, diğer yanda ise, birinci ile çoğu zaman paralel cereyan eden, yereldeki güç mücadelelerinin ve yereldeki etkileşimlerin sonucunda adaylar belirlenir. Uygulamada gerçekten çok az ilde çatışmasız ve yerel teşkilatın önerisinin benimsendiği bir aday belirleme süreci yaşanır. Çatışmanın yaşanmadığı yerler, partinin siyasi gücünün olmadığı seçim bölgeleridir. Örneğin CHP Diyarbakır örgütünde büyükşehir belediye başkan aday adaylığı yarışı yaşanmadı, hatta parti aday bulmakta zorlandı. Çünkü parti Diyarbakır’da bugün siyaseten varlık gösterememektedir.

Hem AKP’de hem de CHP’de bu mücadelenin kıyasıya geçmesi 2009 yerel seçimlerine damgasını vurdu. Ancak bu kıyasıya mücadele çoğunlukla merkezde geçti. Bir AKP il başkanı, bütün il ve ilçe belediye başkan adaylarının bu seçimde genel merkezleri tarafından belirlendiğini, sadece belde belediyelerinde kendi örgütlerinin söz sahibi olduğunu dillendirmiştir³. CHP’de de durum çok farklı değildir. Aday belirleme mücadelelerinin sert geçtiği yerler genelde partilerin seçimi alma şansının yüksek ya da garantili olduğu

2 OFFERLÉ, Michel, *Les partis politiques*, PUF, coll. *Que sais-je ? 6ème édition*, 2006 (1987).

3 Mülakat, 16 Nisan 2009.

1 SAWICKI, Frédéric, *Les réseaux du Parti socialiste. Sociologie d’un milieu partisan*, Belin, 1997, p. 23.

seçim bölgeleridir. Buralarda partiler adaylarını belirlerken birbirini kollar, yani adaylarını biraz da rakip partinin adayına göre belirler. Böylece adaylık yarışı/mücadelesi parti içinde ve dışında sürdürülmektedir.

Adayların belirlenme süreçleri ne tür güç mücadelelerine konu olmaktadır? Bir başka anlatımla, “yarışçılar” hangi rekabet repertuvarlarına sahiptir? Aday belirleme sürecindeki mücadeleler zaman faktörü esas alındığında iki dönemde incelenmelidir: adayların açıklamasından önce ve adayların açıklanmasından ardından. Aday adaylarının hem yerelde hem de genel merkezde yürüttükleri kulis ve kendilerini tanıtmaya çabaları ve parti içinde kimlere yakın durdukları üzerinden birinci evre biçimlenir. Buna karşılık, Adana CHP büyükşehir belediye başkan adayının açıklanmasından sonra yaşananlarda olduğu gibi, adayın değiştirilmeye çalışılması ve hukukun bir repertuar olarak mobilize edilmesi, yani bir tür uzman bilgisine başvurulması ve hatta “skandallaştırma”⁴ ise ikinci evre mücadelelere örnektir.

Aday açıklanmadan önce aday adaylarının stratejilerini/repertuvarlarını üç grupta toplamak mümkün:

a. Parti içindeki mevcut ekipleşmelerde saf tutma ve kişisel adaylık yarışını bir ekip yarışına dönüştürme. AKP’de temsil edilen Milli Görüş kanadı ile örneğin Ülkücü kökenliler arasında yaşanan gücünü artırma ve kendisine yakın kişilerin aday gösterilmesi mücadeleleri örnek olarak gösterilebilir. Adana’da Milli Görüşçülerin aday belirleme yarışından galip çıktığını görüyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi’nde ise, giderek artan Deniz Baykal- Önder Sav gerginliği adayların belirlenmesi sürecine açık bir biçimde yansdı. Deniz Baykal’ın yerel seçimler sonrası olası bir olağanüstü kurultay karşısında il başkanlarını küstürmeme kaygısına karşılık, Önder Sav’ın parti örgütü içindeki ağırlığını koruma

4 Kolektif hareketlerde örgütler memnuniyetsizliğin ifadesinde üç tür araca sahiptir: nicelik, uzman bilgisine başvurma, erdem ya da skandallaştırma. Skandallaştırma bir haksızlığın geniş kitlelere duyurulması araçlarını kapsar. Medya aracılığıyla adaletsizliğin ifşası en çok kullanılan eylem repertuvarıdır. Bkz. Michel Offerlé, *Sociologie des groupes d'intérêt*, Montchrestien, 2ème édition, 1998.

çabası tüm bu süreçlerin kıyasıya bir mücadele biçiminde yaşanmasına neden oldu.

b. “Ankara yolları taştan”. Genel merkezde mevzilenmeler. Parti içi demokrasinin giderek ortadan kalktığı örgütlenmelerde, aday adaylarının yerel düzeyde kendilerini tanıtmak, desteğini artırmak, ön seçim almak gibi kaygılarının da kalmadığı görülür. Bunların yerini Ankara’da genel merkezde kulis faaliyetleri yürütmek ve genel başkan üzerinde kendi lehine baskı kurmak gibi faaliyetler alır. Bazı durumlarda ise, mevcut belediye başkanları, adaylığı kesinleşen büyükşehir belediye başkanları ya da il başkanları kendi güçlerini bazı isimlerin aday gösterilmelerini sağlamak için kullanır. İzmir büyükşehir belediye başkanı Aziz Kocaoğlu’nun Urla belediye başkanı adayının kendi isteği doğrultusunda belirlenmesini sağlamasında olduğu gibi.

c. Uzman bilgisine başvurma: Adayların yaptırdığı anketler. Hem il yönetimini hem de genel merkezi ikna etmeye yönelik olarak adaylar anketler yaptırır. Genel merkezde görüşmeler yapmaya gittiklerinde adaylar bu anketlerin sonuçlarını beraberinde götürür. Bilimsel etik kurallara uygun yapılan anketlerin yanında, adayın istediği sonucu çıkarmaya yönelik, etik dışı anketler de siyaset sahnesinde dolaşmaktadır. Örneğin bir ilçedeki aday adaylarından birinin yaptırdığı anket, yerel parti gazetelerinden birinde manşet yapılmış ve CHP tüzük kurultayında tüm salona dağıtılmıştır. Bu “bakın ilçe halkı beni aday olarak görmek istiyor” demenin ve aday gösterilmek için “baskı” yapmanın yollarından biri olarak karşımıza çıkar.

d. Duyguların seferberliği. Siyasette pazarlıklar ve güç mücadeleleri sadece “rasyonel çıkarlara” (siyasi, ekonomik, vs.) dayanmaz. Duygular, insan ilişkileri, vs. de devreye girer. Dolayısıyla da aşk, kişisel husumet, kin, dostluk gibi duygular kimi durumda ilişki ağlarının biçimlenmesinde etkili olur. Sonuçta bir siyasi parti aynı zamanda bir toplumsal ilişki biçimidir⁵. Hem yönetimlerin oluşturulması hem de adayların belirlenmesi sürecinde birtakım özel ilişki türleri de devreye girebilmektedir.

5 OFFERLÉ, *Les partis politiques*, op.cit.

Adaylar bir kez açıklandıktan sonra parti içindeki güç mücadelesi sona ermez. Adaylarda değişiklik yapılabilmesi için Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen tarihe kadar umutlar korunur. Nitekim ikinci evre dediğimiz bu süreçte de bazı aday değişiklikleri yapıldı. Bunun için kullanılan mücadele repertuvarlarını da üç grupta toplamak mümkün.

a. Genel başkan/merkez yürütme kurulu üzerinde uygulanan baskı repertuarı. Açıklanan adayın değiştirilmesi için parti genel başkanı ve merkez yürütme kurulu üzerinde baskı uygulanması bir başka strateji olarak karşımıza çıkar. Bu stratejinin etkili kılınması için çeşitli mücadele biçimlerinden oluşan bir repertuar kullanılır: Yerel teşkilatta çeşitli kademelerde yer alan kişiler tarafından genel merkezin faks yağmuru-na tutulması, yerel medyanın mobilize edilmesi (“skandallaştırma”), genel başkanlar düzeyinde etkili olabilecek kişilerin devreye sokulması, gibi. CHP’nin Adana büyükşehir adayı olarak mevcut il yönetiminin desteklemediği Avukat Soner Çetin’in açıklanmasından sonra, partinin il örgütü genel merkeze protesto faksları gönderme eylemini organize etti. Yerel basında adayın yetersizliğine vurgu yapan ve genel merkez üzerinde baskı oluşturabilecek haberlerin manşetten çıkması yönünde çalışmalar yürütüldü. Ve nihayetinde de Deniz Baykal üzerinde etki oluşturabilecek bazı “ağır toplar” Ankara’ya giderek ikili görüşmeler yaptı. Sonuçta aday değiştirildi ve il yönetiminin desteklediği aday adayı aday koltuğuna oturdu. Benzer bir süreç İzmir’in Konak ilçesinde mevcut belediye başkanı Muzaffer Tunçağ’ın yeniden adaylığı için işlemedi. Burada farklı bir repertuar kullanıldı: yasal süreci işletmek.

b. Hukukun Mobilizasyonu. Hukukun bir mücadele repertuarı olarak bu seçim sürecinde iki temel biçimde karşımıza çıktığını görüyoruz. Bunlardan ilki seçim kurullarına yapılan itirazlar biçimindedir. İzmir’de Kemal Karataş’ın Konak belediye başkan adaylığına yapılan itiraz tipik örnektir, ama tek örnek değildir. Seçim kurullarına itiraz yolu bu seçim sürecinde AKP tarafından da sıkça kullanıldı. AKP bu yolu partiden aday gösterilmedikleri için ayrılan kişilerin başka partilerden adaylığını engellemek için kullandı. AKP’nin hukuk repertuarı bununla sınırlı kalmadı: “yolsuzluk operasyonları” da bir repertuar olarak

karşımıza çıkmaktadır. AKP bu repertuarını hem kendisinden ayrılıp başka partiden aday olacaklar için bir “sopa” olarak hem de rakip partilerin mevcut belediye başkanlarını yıpratmak için kullandı.

c. Kitle seferberliği. Kitlelerin seferber edilip protesto gösterileri yapması bu çerçevede düşünülebilir. Urfa’da mevcut belediye başkanının AKP tarafından aday gösterilmemesinin ardından destekçilerinin düzenlediği protesto eylemleri, atılan sloganlar, kitlesel basın açıklamaları kitle seferberliğinin örneklerindedir.

2. Seçim sonuçlarının gösterdikleri

29 Mart’ta akşam saatlerinden itibaren şekillenmeye başlayan sandık sonuçları yerel siyasi dinamikler açısından birkaç özgünlüğü ortaya koydu.

i. Partiler arası zımni yerel ittifaklar

29 Mart 2009 yerel seçimleri ittifakların yerel düzeyde yeniden biçimlendiği ve daha gözle görülür hale geldiği bir süreci resmeder. AKP iktidarı karşısında her kentte farklılaşan ittifaklar söz konusudur. Örneğin Balıkesir’de CHP ile MHP’nin MHP lehinde bir ittifak kurduğu görülürken, bu ittifak Zonguldak’ta CHP lehine işler. Bu ittifaka çoğu kentte DP de katılır. Örneğin 2004 seçimlerinde Manisa’da önemli bir oy oranı elde etmiş olan ve geleneksel olarak da kent siyasetinde belirleyici olan merkez sağ partiler (DP ve ANAP), bu yerel seçimlerde desteğini MHP’ye verdi. Bu ikili ya da üçlü ittifakın farklılaştığı tek yer Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeridir. Diyarbakır örneğinde CHP, DP, MHP gibi partiler DTP karşısında desteklerini bölgenin ikinci gücü olan AKP’ye vermektedir. Bu durum yerel siyasi dinamiklerin belirleyiciliğini gözler önüne serer.

ii. Başkanlara ve meclislere verilen oyun renginin farklılaşması

Birçok kentte belediye başkanı ve belediye meclis çoğunluklarının farklı partilerde olması bu seçimin bir başka özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu durum belediye başkanların seçiminde adayın önemine işaret etmektedir. Bu farklılaşma değişik biçimlerde kendini gösterir. Ya iktidar partisinin

adayı belediye başkanı seçilmiştir, ancak meclis çoğunluğu muhalefet partilerinden birindedir ya da muhalefet partilerinden birinin aday belediye başkanı seçilmiştir, ancak belediye meclis çoğunluğu iktidar partisinin üyelerine dayanmaktadır. Aslında her iki durum da iktidar partisine bir uyarı niteliği taşır. Her kentin kendi dinamiklerine göre de, bu ya iktidar partisinin genel politikalarına ya da belirlediği adaya uyarı biçimindedir. Balıkesir’de adayın, Manisa’da izlediği politikaların ya da Adana’da parti içi çatışmaların eleştirisinin sandık sonuçlarına yansıdığı görülür.

Bu farklılaşma **seçmen davranışındaki bilinçliliği** yansıtır. Son yıllarda “oyunu çıkar karşılığı satan” “bilinçsiz seçmen” gibi seçkinci değerlendirmeler baskın iken, bu seçimler seçmenin nasıl da rasyonel hareket ettiğini, hangi pusulada hangi partiye mührü basacağını ölçüp biçtiğini açıkça ortaya koydu.

Özetle, 29 Mart yerel seçimleri, merkezin yerele müdahalesinin arttığı, buna karşılık da hem parti yönetimleri hem de seçmen düzeyinde yerelin bu müdahaleye direncinin çeşitli biçimlerde gösterildiği bir süreci resmetmiştir.